

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

ÇOCUK YUVALARI, YETİŞTİRME YURTLARI, ÇOCUK VE GENÇLİK MERKEZLERİ İLE YATILI İLKÖĞRETİM BÖLGE OKULLARI ALT KOMİSYONU GENEL İNCELEME RAPORU

23. Dönem 5. Yasama Yılı
2011

Rapor, Komisyonun
24 Mart 2011 tarihli
toplantısında kabul
edilmiştir.

EGEMENLİK KAYITSIZ ŞARTSIZ MİLLETİNDİR

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

I-BASLANGIC

TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, 23. dönem 4. yasama yılı, 14 Ocak 2010 tarihli 35. toplantısında, *Çocuk Yetiştirme Yurtlarında, Çocuk Yuvalarında ve Çocuk ve Gençlik Merkezlerinde* incelemelerde bulunmak amacıyla, AK Parti İstanbul Milletvekili Mustafa ATAŞ, AK Parti Kırklareli Milletvekili Ahmet Gökhan SARIÇAM, AK Parti Denizli Milletvekili Mithat EKİCİ, CHP Denizli Milletvekili Ali Rıza ERTEMÜR, MHP İzmir Milletvekili Şenol BAL ve DSP İstanbul Milletvekili Ayşe Jale AĞIRBAŞ'tan oluşan bir alt komisyon kurulmasını kararlaştırmıştır.

İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, 11 Mart 2010 tarihli 36. toplantısında, söz konusu alt komisyonunun çalışma alanını *Millî Eğitim Bakanlığı Yatılı İlköğretim Bölge Okullarını* (YİBO) da kapsayacak şekilde genişletmiştir.

Komisyon, Mülkiye Başmüfettişi Mehmet FİRİK, Yasama Uzmanı Zeynep DURAN ile Yasama Uzman Yardımcısı Abdussamed SİĞİRTMAÇ eşlik etmiştir.

Alt Komisyon, İstanbul Milletvekili Mustafa ATAŞ'ın komisyon başkanı olmasına karar vererek çalışmalarına başlamış ve 24 Şubat 2010 tarihinde, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) Genel Müdürü Dr. İsmail BARIŞ'tan SHÇEK kuruluşları hakkında bilgi almıştır. Anılan bilgilendirme toplantısını takiben Alt Komisyon 11 Mart 2010 tarihinde **Tekirdağ**'da, 12 Mart 2010 tarihinde **Çanakkale**'de bulunan SHÇEK kuruluşlarında; 2-3 Nisan 2010 tarihinde **Mersin**, 25 Kasım 2010 tarihinde **Mardin**, 26 Kasım 2010 tarihinde **Diyarbakır** illerinde bulunan SHÇEK kuruluşları ile YİBO'larda incelemelerde bulunarak raporlarını tamamlamış ve ilgili mercilere iletmiştir.

II. BAŞVURUCU

TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, söz konusu kuruluşlarla ilgili herhangi bir başvuru olmaksızın re'sen bu konuda çalışma kararı almıştır.

III. İNCELEMELERİN AMACI

Alt Komisyon; yurt çapında SHÇEK'e bağlı çocuk yuvaları, çocuk yetiştirme yurtları ve çocuk ve gençlik merkezlerini ziyaret etmek, bu kuruluşların fiziksel şartları ve personel

Çocuk Yuvaları, Yetiştirme Yurtları, Çocuk Ve Gençlik Merkezleri İle Yatılı İlköğretim Bölge Okulları Alt Komisyonu Genel İnceleme Raporu

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

durumları başta olmak üzere yaşam koşullarını incelemek, uygulamaların mevzuata uygunluğunu kontrol etmek, kuruluşlarda bulunan çocuk ve gençlerle görüşerek olası şikâyetlerini dinlemek, özellikle kayıp çocuklar başta olmak üzere SHÇEK'e bağlı kuruluşlardan izinsiz ayrılanlarla ilgili olarak, kurumlar arasındaki koordinasyonun nasıl sağlandığını araştırmak, kuruluş personelinde çocuk haklarına ve çocukların gelişimine yönelik uygun hareket etme konusunda duyarlılık oluşmasına katkı sağlamak, olası sorunları tespit etmek ve iyileştirici çalışmaların gerçekleşmesi için alınacak tedbirleri belirlemek amacıyla kurulmuştur. Yine benzer amaçlar güdülerek inceleme kapsamına Yatılı ilköğretim Bölge Okulları da alınmıştır.

IV. İNCELEMELERDE UYGULANAN YÖNTEM

Alt Komisyon incelemelerinde;

- a) Valilik, Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü, İl Milli Eğitim Müdürlüğü, İl Emniyet Müdürlüğü ve İl Jandarma Komutanlığı'ndan inceleme amacına yönelik bilgi almak,
- b) Kuruluşların fiziki ve yaşam koşullarına ilişkin gözlem yapmak üzere yerinde inceleme yapmak,
- c) Kuruluşlarda yaşayan çocuk ve gençlerle, ilgili personelin bulunmadığı ortamda görüşmelerde bulunmak yöntemini uygulamıştır.

V. İLGİLİ MEVZUAT

3686 sayılı İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Kanunu

2828 Sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu

5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu

4721 sayılı Medeni Kanun

1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu

222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu

Çocuk Yuvaları Yönetmeliği

Yetiştirme Yurtlarının Kuruluş ve İşleyişine İlişkin Yönetmelik

Çocuk Evleri Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik

Çocuk Suçları ile Mücadele Yönetmeliği

Çocuk Yuvaları, Yetiştirme Yurtları, Çocuk Ve Gençlik Merkezleri İle Yatılı İlköğretim Bölge Okulları Alt Komisyonu Genel İnceleme Raporu

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

Emniyet Genel Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğü/Büro Amirliği Kuruluş,
Görev ve Çalışma Yönetmeliği

Millî Eğitim Bakanlığı İlköğretim Kurumları Yönetmeliği

VI. SHÇEK KURULUŞLARININ GENEL DURUMU

2828 sayılı *Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu*'nun *Tanımlar* başlıklı 3. maddesinin birinci fıkrasının (f) bendinde sosyal hizmet kuruluşları tanımlanmaktadır. Buna göre;

“Çocuk Yuvaları”; 0 - 12 yaş arası korunmaya muhtaç çocuklarla gerektiğinde 12 yaşını dolduran kız çocuklarının, bedensel, eğitsel, psiko-sosyal gelişimlerini, sağlıklı bir kişilik veya iyi alışkanlıklar kazanmalarını sağlamakla görevli ve yükümlü yatılı sosyal hizmet kuruluşlarıdır. Yurt genelinde, toplam 5603 kapasiteli 74 çocuk yuvasında 3945 çocuk fiilen bulunmaktadır.¹

“Yetiştirme Yurtları”; 13 - 18 yaş arası korunmaya muhtaç çocukları korumak, bakmak ve bir iş veya meslek sahibi edilmeleri ve topluma yararlı kişiler olarak yetişmelerini sağlamakla görevli ve yükümlü olan yatılı sosyal hizmet kuruluşlarıdır. Toplam 6167 kapasiteli 96 yetiştirme yurdunda 4596 gence hizmet verilmektedir.

“Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri”; bedensel, zihinsel ve ruhsal özürleri nedeniyle normal yaşamın gereklerine uymama durumunda olan kişilerin, fonksiyon kayıplarını gidermek ve toplum içinde kendi kendilerine yeterli olmasını sağlayan beceriler kazandırmak veya bu becerileri kazanamayanlara devamlı bakmak üzere kurulan sosyal hizmet kuruluşlarıdır. 5468 kapasiteli toplam 72 merkezde 4490 özürliye yatılı hizmet sunulmaktadır.

“Çocuk ve Gençlik Merkezleri”, eşler arası anlaşmazlık, ihmal, hastalık, kötü alışkanlık, yoksulluk, terk ve benzeri nedenlerle sokağa düşerek sosyal tehlike ile karşı karşıya kalan veya sokakta çalışan çocuk ve gençlerin geçici süre ile rehabilitasyonlarını ve topluma yeniden kazandırılmalarını sağlamak amacıyla kurulan yatılı ve gündüzlü sosyal hizmet kuruluşlarıdır. Yurt genelinde toplam 37 çocuk ve gençlik merkezi bulunmakta olup toplam 8934 kayıtlı çocuğa hizmet verilmektedir.

¹ Kuruluşların istatistiki bilgileri Aralık 2010 yılı verilerine dayanmaktadır.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

“**Çocuk evleri/sevgi evleri**”; 0-18 yaşlar arasındaki korunmaya muhtaç çocukların kaldığı ev birimleridir.

Çocuk evleri; her ilin sosyal ve kültürel bakımdan çocuklara karşı sevgi ve duyarlılık gösterebilecek kişi ve ailelerin yoğunlukla meskûn bulunduğu, olumlu sosyal iletişime açık ve ikamete uygun bölgelerinde, çocukların toplum içinde yetiştirilmesini amaçlayan, bir dairede 0–12, 13–18 yaş arasındaki 5 ilâ 7 çocuğun kaldığı ev birimleridir.

2005 yılında başlanan çocuk evleri uygulaması hızla yaygınlaştırılmış olup, 1968 kapasiteli 324 çocuk evinde toplam 1809 çocuğa fiilen hizmet verilmektedir.

Kurumun uygulamaya koyduğu bir diğer yeni hizmet modeli sevgi evleridir. En fazla üçer kişilik odalarda 10–12 çocuğun kaldığı site içerisinde küçük yerleşim birimlerinde müstakil evlerden oluşan sevgi evlerinde çocukların aidiyet duygularını yaşamaları ve ev içi sorumlulukları kazanmaları amaçlanmaktadır. Yurt genelinde 3928 kapasiteli 37 sevgi evi sitesinde toplam 2224 çocuğa fiilen hizmet verilmektedir.

“**Koruma Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi**”; Suça yöneldikleri tespit edilen çocukların davranış bozukluklarını gidermek amacıyla rehabilitasyon süreci tamamlanıncaya kadar geçici süre bakım ve korunmalarının sağlandığı bu süre içerisinde aile, yakın çevre ve toplum ile ilişkilerinin düzenlenmesine yönelik çalışmaların yürütüldüğü, 7-18 yaş kız ve erkek çocuklara yönelik ayrı ayrı yapılandırılan yatılı sosyal hizmet kuruluşlarıdır. Yurt çapında 237 kapasiteli toplam 7 merkezde, 117 çocuğa rehabilitasyon hizmeti verilmektedir.

“**Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezi**”; Duygusal, cinsel ve/veya fiziksel istismara uğramış çocukların olumsuz yaşam deneyimlerinden kaynaklanan travma ve/veya davranış bozukluklarını giderme amacıyla rehabilitasyon süreci tamamlanıncaya kadar geçici süre bakım ve korunmalarının sağlandığı bu süre içerisinde aile, yakın çevre ve toplum ile ilişkilerinin düzenlenmesine yönelik çalışmaların yürütüldüğü kız ve erkek çocuklara yönelik ayrı ayrı yapılandırılacak yatılı sosyal hizmet kuruluşlarıdır. Toplam 490 kapasiteli 23 merkezde 417 çocuğa rehabilitasyon hizmeti verilmektedir.

“**Korunmaya muhtaç çocuk**” ise 2828 sayılı Kanun’un mezkûr maddesinin (b) bendinde; beden, ruh, ahlak gelişimleri tehlikede olup, ana ve/veya babasız, ana ve/veya babası belli olmayan, ana ve/veya babası tarafından terk edilen, ana veya babası tarafından ihmal edilip fuhuş, dilencilik, alkollü içkileri veya uyuşturucu maddeleri kullanma gibi her

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

türlü sosyal tehlikelere ve kötü alışkanlıklara karşı savunmasız bırakılan ve başıboşluğa sürüklenen çocuk olarak tanımlanmaktadır. Bu sınıflamada da görülmektedir ki, çocuklar başlarında ebeveyn olmaması ya da ebeveynleri tarafından ihmal ve istismar edilmeleri nedeniyle korunmaya muhtaçtır.

Ayrıca, 5395 sayılı *Çocuk Koruma Kanunu*'nun *Tanımlar* başlıklı 3. maddesi **“korunma ihtiyacı olan çocuğu”**; bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru çocuk olarak tanımlamaktadır. Burada tanım biraz daha genişletilmiş olup çocukların korunması için gerekli kriteri gelişimi ve güvenliği tehlikede olma durumu olarak belirlemiştir.

“Suça sürüklenen çocuk” ise mezkûr Kanun'da, kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuk olarak tanımlanmaktadır.

Yine *Medeni Kanun*'un 346 maddesi, çocuğun menfaati ve gelişmesi tehlikeye düştüğü takdirde, ana ve baba duruma çare bulamaz veya buna güçleri yetmezse; hâkim, çocuğun korunması için uygun önlemleri alır; 347. maddesi ise çocuğun bedensel ve zihinsel gelişmesi tehlikede bulunur veya çocuk manen terk edilmiş halde kalırsa hakim, çocuğu ana ve babadan alarak bir aile yanına veya bir kuruma yerleştirir, hükümleri doğrultusunda çocuğun korunmasına dair alınacak önlemleri ifade etmektedir.

Komisyonumuzun incelemelerde bulunduğu SHÇEK kuruluşlarında, ilgili mahkeme tarafından haklarında 2828 sayılı Kanun kapsamında korunma kararı alınan “korunmaya muhtaç çocuklar” ile haklarında 5395 sayılı Kanun kapsamında tedbir kararı alınan “suç mağduru” ya da “suça sürüklenmiş çocuklar” bulunmaktadır.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

VII. SHÇEK GENEL MÜDÜRLÜĞÜ HAKKINDA TAHLİL VE DEĞERLENDİRME ²

Devletler, çocuk koruma alanında uluslararası hukuk normlarını uygulamakla birlikte kendi iç hukuk normlarını da oluştururlar. Ülkemizde de çocuk haklarının korunması ve geliştirilmesi ile ilgili olarak çeşitli yasal düzenlemeler mevcuttur. Bu düzenlemelerin sonuncusu olan Anayasanın 10. ve 41. maddelerinde yapılan düzenlemelerle, çocukların pozitif ayrımcılıktan yararlanması ve sahip olduğu hakları kullanması konularında bir bilinç oluşturularak konuya Anayasal bir dayanak sağlanmıştır.

Buna göre her çocuk, öncelikle korunma ve bakımdan yararlanma, yüksek çıkarına aykırı olmadıkça ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir. Başta, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi olmak üzere çocuk hakları alanında kabul edilmiş ve ülkemizin de taraf olduğu uluslararası belgeler ile iç hukuk belgelerinde çocuğun gelişmesi ve esenliği için doğal ortamı oluşturan ailenin önemine vurgu yapılmaktadır. Ailelerin bu görevi yerine getirirken devletin de gerekli koruma ve yardımı sağlama konusunda sorumluluğu bulunmaktadır.

“Devlet, çocukların istikrarlı ve huzurlu bir aile ortamında yetişmesi için gerekli önlemleri almalıdır. Özellikle ebeveynlere, istikrarsızlık ve geçimsizlik hallerinin üstesinden gelebilmeleri için zorunlu sosyal yardımı sağlanmalıdır.” hükmü, BM Riyad İlkelerinin 13. maddesini oluşturmakta ve fiziksel, zihinsel ve sosyal gelişme açısından özel bakıma ve yardıma gereksinimi olan çocukların bu ihtiyaçlarının karşılanmasında ailenin temel önemine ve devletin denetleyici ve yardımcı rolüne işaret etmektedir.

Yine, çocuk hakları konusunda mevcut ulusal ve uluslararası mevzuat metinlerinde, çocuğun yüksek yararı doğrultusunda, istikrarlı ve huzurlu bir aile ortamı yaratılmadığı, toplumun ana-babaya gerekli yardımı sağlama çabaları başarısızlığa uğradığı ve bu bakımdan geniş aile çevresine de güvenilmeyeceği durumda çocuğun ikametgahının belirlenmesi amacıyla bir ayrılık kararı verilebileceği hükmü benimsenmektedir. Burada öncelik elbette çocuğun yine başka bir aile yanına yerleştirilmesi olmasına rağmen pratik ve bürokratik

---

² Komisyonumuz bu değerlendirmeleri; Tekirdağ, Çanakkale, Mersin, Mardin ve Diyarbakır illerinde bulunan SHÇEK kuruluşlarında yaptığı incelemelere ve SHÇEK Genel Müdürlüğünden alınan bilgilere dayandırmaktadır.

Çocuk Yuvaları, Yetiştirme Yurtları, Çocuk Ve Gençlik Merkezleri İle Yatılı İlköğretim Bölge Okulları Alt Komisyonu Genel İnceleme Raporu

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

nedenlerden dolayı ülkemizdeki uygulamada öncelik kurum bakımına ait olmakta, buradan evlat edinme yoluyla çocuklar aile yanına yerleştirilebilmektedir. Kurum bakımının en son çare olması gereği, üzerinde tartışma olmaksızın uzlaşmış bir genel ilke ve ulusal ve uluslararası mevzuatta açıkça belirtilen bir kuraldır.

Bu kapsamda, çocukların korunması alanında oldukça önemli sorumluluklar yüklenen SHÇEK Genel Müdürlüğü'nün; korunmaya muhtaç çocuklar için her şeyden önce aile bakımının desteklenmesi, gerektiğinde çocukların aynı nakdi yardımlar (ANY) yoluyla aile yanında barınması, aileye dönüş uygulamaları kapsamında binlerce çocuğun ailesi yanına döndürülmesi, evlat edindirme ve koruyucu aile hizmetlerinin yaygınlaştırılması, kuruluşlarda barınan çocuklar için kuruluşların mümkün olduğunca ev ortamına yakın döşenmesi, bunun yanı sıra çocuk ve sevgi evlerinin sayısının artırılması politikalarını benimsemesi umut verici olarak değerlendirilmektedir.

Öte yandan, SHÇEK kuruluşlarından izinsiz ayrılan çocukların varlığı konusunda ilgili olarak, kurum bakımının en son çare olması ilkesinin yeterince dikkate alınmadığı durumlar da gözlenmektedir. Bu noktada çocuk hakkında koruma kararı veren mahkeme kararlarına ve bu karara dayanak oluşturan sosyal inceleme raporlarına eğilmek gerekmektedir. Zira mahkemelerin yeterli araştırma yapılmadan, aile yanında desteklenebilecek bir çocuğu kuruluş bakımına göndermesi kuruluş bakımına alınan çocuğun ailesine (çekirdek aile veya geniş aile çevresine) dönmesine, çocuğu arayan yetkililere de ailesinin bu durumu bildirmeyerek çocukla işbirliği yapmalarına, netice olarak çocuğun kayıp çocuk olarak muamele görmesine neden olmaktadır. Dolayısıyla mahkemelerin karar vermesini sağlayan sosyal inceleme raporlarının sosyal hizmet uzmanlarınca sağlıklı bir şekilde hazırlanmasının da önemi ortaya çıkmaktadır.

Bu sebeple, ülkemizde sosyal hizmet uzmanlığının önemi dikkate alınarak gerek yasal düzenlemelerde gerekse uygulamada bu mesleğin nitelikli bir hale gelmesi için çaba gösterilmesi gerekmektedir. 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu, sosyal hizmet uzmanını "sosyal çalışma görevlisi" olarak tanımlamakta ve bu mesleğe psikolojik danışmanlık ve rehberlik ile psikoloji bölümlerinden mezun meslek mensuplarının da atanabileceğini hükme bağlamaktadır. Yine, mezkur Kanun'un *Sosyal çalışma görevlileri* başlıklı 33. maddesinin birinci fıkrasına göre, Adalet Bakanlığınca mahkemelere, en az lisans öğrenimi görmüş

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

olanlar arasından yeterli sayıda sosyal çalışma görevlisi atanmaktadır. Anılan maddenin üçüncü fıkrası ise bu görevlilerin bulunmaması, görevin bunlar tarafından yapılmasında fiilî veya hukukî bir engel bulunması ya da başka bir uzmanlık dalına ihtiyaç duyulması gibi durumlarda, diğer kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanlar ile serbest meslek icra eden kimselerin de sosyal çalışma görevlisi olarak görevlendirilebileceğini belirtmektedir. Söz konusu madde hükümleri doğrultusunda meslek dışından yetişerek sosyal hizmet uzmanı olarak görevlendirilen kimselerin bu mesleğin gereklerine ne kadar karşılık verdiklerinin uygulamada iyi araştırılması ve gerektiği takdirde önlem alınması yerinde olacaktır.

Bu kapsamda, alt komisyonun Mersin ili inceleme raporuna cevaben Komisyona iletilen SHÇEK Genel Müdürlüğünün 22/11/2010 tarihli yazısında belirtildiği üzere, yalnızca Hacettepe ve Başkent Üniversitelerinde bulunan 153 kontenjanlı sosyal hizmetler bölümünün 2010 yılında yurt genelinde ve Kıbrıs'ta toplam 8 üniversiteye genişletilerek kontenjanın 568'e çıkarılmış olması memnuniyet vericidir.

Çocuğun yüksek yararı doğrultusunda, üzerinde uzlaşa sağlanmış bir diğer ilke "süreklilik"tir.³ Buna göre, çocuğun yetiştirilmesi için en uygun seçenek belirlenirken, çocuğu bir yerden diğerine dolaştırıp durma duygusundan uzaklaştırarak istikrarlı ve huzurlu aile atmosferinin yaratılması gerekmektedir. Bu doğrultuda, çocuk hakkında verilecek kararlarda bu husus dikkate alınmalı, evlat edinilebilecek çocukların kurumlarda kalma sürelerini azaltmak için, evlat edindirme işlemlerindeki hukuki sürecin hızlanmasını sağlayacak çözümler üretilmelidir. Yine, çocuk hakkında verilecek her türlü koruma veya tedbir kararlarının isabetli ve mümkün olduğunca hızlı olması da bu doğrultuda çocuğun yararına olacaktır.

Alt komisyonun inceleme yaptığı illerde SHÇEK kuruluşlarının fiziki ve yaşam koşullarının iyileştirilmiş olduğunu, bütçedeki iyileştirmelerin kuruluşların fiziki eksikliklerini gidermede etkili olduğu memnuniyetle görülmüştür. Ancak mevcut ANY bütçesinin arttırılarak yukarıda ifade edilen hususlar doğrultusunda çocuğun aile yanında desteklenmesi konusunda olası mali engeller kaldırılmalıdır.

Maddi anlamda pek çok iyileştirmenin gözlemlendiği SHÇEK kuruluşlarında bundan sonra yapılması gerekenin "insana yatırım" olduğu düşünülmektedir. Daha açık bir dille ifade

³ BM Çocuk Hakları Sözleşmesi, m.20., BM Riyad İlkeleri, m. 14.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

etmek gerekirse, kuruluşlar bünyesindeki çocuk ve gençlerin hayata hazırlanmasına yönelik donanımlar kazanmaları doğrultusunda eğitilmelerine hız vermek elzemdir. Bu kuruluşlar, içinde barındırdıklarını kötü alışkanlıklardan korumak kadar onlara iyi alışkanlıklar kazandırmakla da mükelleftir. Tüm bunların yolu ise rehberlikten ve dolayısıyla bu rehberliği sunabilecek nitelikli personel istihdam edilmesinden geçmektedir.

Genelde kitle iletişim ve özelde de televizyon ve sinemanın da gençlerin toplumdaki olumlu rolünü belirginleştirme amaçlı kullanılması gerekmektedir. Bu bakımdan kuruluşlarda bulunan çocukların TV programı, sinema tercihleri ile bilgisayar kullanımlarının iyi yönlendirilmesi gerekmektedir.

Kuruluşlarda bulunan çocuklarla yapılan görüşmelerde, kendilerine yöneltilen “ileride böyle bir kurumda öğretmen, psikolog vs. olmak ister misin?” sorusuna verdikleri cevaplarda böyle bir ihtimale karşı isteksizliğin görülmesi, çocukların buldukları kuruma ilişkin algısına dair ipuçları vermektedir. Bu anlamda, bu kuruluşlarda çalışanların/öğretmenlerin davranışlarıyla çocuklara iyi birer rol model olma ve onlara iyi rehberlik yapılması konusunda alınması gereken mesafeler olduğu gözlenmektedir. Ayrıca, çocukların kendileri hakkındaki plan ve programların tasarlanmasında, ele alınması ve icrasında yer almaları, toplumsallaştırma ve denetim önlemlerinin nesnelere olmak yerine çocukların etkin bir taraf olmalarını sağlayacak ve istenilen hedeflere ulaşmada yardımcı olacaktır.

Çocuk haklarının korunması, çocukların bireysel doyumu kadar suçluluğun önlenmesi ve dolayısıyla toplumun esenliği açısından da önemlidir. Çocukların ve gençlerin suçluluğu önleme politikalarına ve sürecine katılmaları gerektiği⁴ unutulmamalıdır. Bu bağlamda, özellikle il düzeyinde yapılan çalışmalarda çocuklarla işbirliğine gidilmelidir.

Ancak bir şekilde suça sürüklenmiş çocuğun da rehabilitasyon sürecinin eksiksiz tamamlanması gerekmektedir. Zira, çocuk ceza adaleti sisteminde daima çocuğun iyileştirilmesi ön plandadır ve çocuk suçlulara gösterilecek tepki hem suçun hem de suçlunun içinde bulunduğu koşullarla orantılı olmalıdır.⁵

Çocuğun kuruluş içinde rehabilite edilmesi yanında, toplum içinde gözetim bünyesinde gönüllüler, gönüllü birlikler, yerel kuruluşlar ve diğer toplumsal kaynaklar da

⁴ BM Riyad İlkeleri, m. 9(h).

⁵ BM Pekin İlkeleri, m. 5.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

çocuğun, mümkün olduğu kadar bir aile ortamında bulunmasının sağlanması başta olmak üzere, iyileştirilmesine katkıda bulunmak amacıyla harekete geçirilmelidir. Bazı hallerde eski suçlularla işbirliğinden (özellikle eski uyuşturucu alışkanlığı suçlularından) de yarar umulabilir.⁶ Kısaca, rehabilitasyon çalışmalarında toplumsal işbirliğinin değerinden faydalanmalıdır.

5395 sayılı Kanun'un 4. bölümü denetime ilişkin olup hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir kararı verilen, kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı onanan, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilen çocuğun denetim altına alınmasına dair hükümleri içermektedir. Çocuğu kurum içerisinde iyileştirme programlarına almak yerine bu şekilde toplum içerisinde izlemek ve ona rehberlik etmek, toplumun diğer kesimlerinin de katkısıyla, çok daha verimli olabilir. Sınırları doğru çizilmek kaydıyla bu uygulamaya ağırlık verilmeli, çocukların rehabilitasyon yanında toplumsallaşması için de doğru önlemler alınmalıdır.

Diğer taraftan, özellikle rehabilitasyon merkezlerinin olmadığı illerde suça sürüklenmiş çocuklar ile haklarında koruma kararı verilmiş diğer çocukların ve hatta suç mağduru çocukların bir arada kalmalarının olumlu ve olumsuz yanlarının iyi tespit edilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte, özellikle uyuşturucu madde müptelalığı gibi ağır durumlar da dahil olmak üzere, acil rehabilitasyona ihtiyacı olan bir çocuğun ilk elden tıbbi ve psikolojik yardım ve bakımının tamamlanması ve ardından çeşitli toplumsallaşma etkinlikleriyle rehabilite sürecine devam edilerek diğer çocuklarla aynı ortamda barınmasının uygun olacağı değerlendirilmektedir. Bu konuda SHÇEK'in başta personel olmak üzere birtakım yetersizlikleri de dikkate alınarak Sağlık Bakanlığı ile ortak bir çalışma yapılması, haklarında tedbir kararı verilen çocuklara verilecek hizmeti amacına ulaştırma açısından faydalı olacaktır.

SHÇEK kuruluşları, çocukların barındığı ancak fiziki yönden katı güvenlik tedbirlerinin uygulanmadığı, fiilen kuruluşun rahatlıkla terk edilebildiği yerlerdir. Yukarıda değinildiği gibi bazı çocuklar, çeşitli sebeplerle kuruluşlarından izinsiz ayrılmakta ve kayıp olmasalar dahi Emniyet Müdürlüğü'nce kayıp çocuk olarak işlem görmektedirler. Evden kaçan (ya da kaybolan) çocuklar ile kuruluşlardan izinsiz ayrılan çocukların, Emniyet

---

⁶ BM Pekin İlkeleri, m. 25.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

Müdürlüğü ile Jandarma Komutanlığı'nda veri girişlerinin ayrı tutulması sağlanmalıdır. Ek olarak “kayıp çocuk” ile “kuruluştan izinsiz ayrılan çocuk” tanımları mevzuatta açık olarak tanımlanmalıdır.

Ayrıca bu çocukların takibinin yapılmasını kolaylaştırmak için İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü, İl Emniyet Müdürlüğü ve İl Jandarma Komutanlığı'nın ulaşabileceği ortak bir veri tabanı hazırlanmalıdır. Ek olarak, çocukların kuruluşlara yerleştirilirken, irtibat adreslerinin sağlıklı bir şekilde temin edilmesi gerekmektedir. Özellikle il dışından gelen çocuklar açısından bu konuda sıkıntı olduğunun öğrenilmesi, iller arasındaki koordinasyonun artması gerektiğine işaret etmektedir.

Öte yandan, kuruluşlarda bulunan çocuklardan öğrenimlerine devam etmeyenlerin 18 yaşını tamamlamaları halinde kurum ile ilişkilerinin hukuken kesilmek zorunda olmasından dolayı kendilerini boşlukta, yalnız ve korumasız hissettikleri, bazılarının geçmişte yaşadıkları fiziksel şiddet gibi tecrübeleri dolayısıyla ailelerine dönmek istemedikleri gözlenmiştir. Her ne kadar bu çocuklar için Valilikler tarafından çeşitli önlemler alındığı belirtilse de bu çözümler geçici olmaktadır. Bu noktada çocukların kuruluş bakımı süresince eğitimlerini aksatmamalarının ve bir mesleğe yönlendirilmelerinin önemi ortaya çıkmaktadır. Aksi takdirde, kuruluşun her türlü fiziksel imkanından yararlanan ancak kuruluştan kazandığı ve hayatını sürdürebileceği bir nitelik olmadan kuruluştan ayrılan gençler ortaya çıkacaktır ki bu durumda bu gençlerin suça sürüklenebilecekleri ve kandırılmaları sonucunda suça eğilimli olacağını tahmin etmek güç değildir. Dolayısıyla çocukların okul eğitimlerine, ahlaki gelişimlerine yardımcı olacak, sosyal ve kültürel ilgi alanları oluşturmalarına önyak olacak eğitimcilerin bu konularda dikkatli ve özenli davranmaları gerekmektedir.

Bu kuruluşlarda çalışan personel için çalışma şartları gözden geçirilerek çalışılan bölüm veya birimin zorluğuna göre kendilerine özel hizmet tazminatı ödenmesi, personelin hizmet içi eğitimlerinin yıl içinde farklı periyotlarla sağlanması, hizmet alımı yoluyla istihdam edilen personelin verdiği hizmetin uygunluğuna denk gelen sertifika eğitiminden geçirilmesi ve sertifikası olmayan personelin çalıştırılmaması da söz konusu kuruluşlarda verilen hizmetin kalitesini artırmada yardımcı olacaktır.

Ek olarak, her il için risk haritasının çıkarılarak sosyal hizmet envanterinin hazırlanması ve buna yönelik olarak her yıl ikiden az olmamak üzere mülki idare amirlerinin

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

başkanlığında, belediye başkanları, SHÇEK il müdürü, il emniyet müdürü, il milli eğitim müdürü ile mahalle ve köy muhtarlarının katılımıyla koordinasyon toplantılarının yapılması ve bu toplantı sonucunda, sosyal hizmete ihtiyaç duyan ya da duyması olası ailelerin ve aile fertlerinin tespitinin yapılarak önleyici hizmetlere ağırlık verilmesi sağlanmalıdır.

Yine, medya kuruluşlarıyla ve diğer gönüllü platformlar aracılığı ile korunmaya muhtaç çocukların evlat edinme ve koruyucu aile hizmetlerinden faydalanmaları için aileler teşvik edilmeli, bu hizmetlerin toplumda saygınlık kazanmaları için bu aileler devlet ricalince desteklenmeli ve bu konuda toplumsal bir duyarlık sağlanmasına çalışılmalıdır.

Korunmaya muhtaç çocukları bünyesinde barındırarak ihtiyaçlarını karşılamaya çalışan ve dolayısıyla oldukça dikkat gerektiren bir görevi olan SHÇEK'e bağlı kuruluşların mülki idare amirleri başta olmak üzere diğer hiyerarşik amirlerince de denetimlerinin sıklaştırılması gerekmektedir. İl bazında yapılan bu denetimlerin raporlarının Komisyonumuza yıllık olarak gönderilmesi de denetimlerin verimliliğini artıracaktır.

Ayrıca, SHÇEK kurumları merkezi idarenin taşra teşkilatlanması modeli içinde konuşlanmış kuruluşlardır. Bütçe, planlama, yönetim ve denetim faaliyetleri merkezden yapılmaktadır. Planlama ve denetim faaliyetleri dışındaki iş ve işlemlerin yerel yönetimler tarafından yerine getirilmesi için yerel yönetimlere yetki devri konusu üzerinde düşünülmelidir.

Son olarak, çocuk suçluluğunun önlenmesi ve çocuk koruma mekanizmalarının geliştirilmesi amacıyla etkili planlamanın ve politika üretiminin gereği olarak araştırmaların yapılmasına bütçe ve zaman harcanmalıdır. Zira toplum hayatında vücut bulan değişiklikler ihtiyaçların, dolayısıyla çözümlerin de farklılaşmasını doğurmaktadır. Bu anlamda, koruma önlemlerinin de ilke düzeyinde kalmaması amacıyla günün ihtiyaçlarına cevap veren politika değişikliklerinin belirlenmesi gerekmektedir.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

VIII. YATILI İLKÖĞRETİM BÖLGE OKULLARI HAKKINDA TAHLİL VE
DEĞERLENDİRME⁷

Yatılı İlköğretim Bölge Okulları (YİBO) nüfusu az ve dağınık, okulu bulunmayan veya ilköğretim hizmetlerinin götürülemediği yerleşim yerlerindeki zorunlu öğrenim çağında bulunan (6-14 yaş) öğrencilerin parasız ve yatılı, çevresindeki öğrencilerin ise gündüzlü olarak eğitim-öğretim gördükleri ilköğretim okullarıdır. Yatılı ve pansiyonlu ilköğretim kurumlarında okuyan öğrencilerin barınma, beslenme, giyecek, tedavi, ders araç ve gereçleri ile her türlü giderleri devlet tarafından karşılanır. Ayrıca, bu öğrencilere mevzuatta öngörülen miktar kadar da harçlık verilmektedir.

Yatılı ilköğretim bölge okullarında öğrenim gören öğrencilerin, devletimizin denetimi ve gözetimi altında eğitimde fırsat eşitliğinden yararlanmaları ve buldukları yörenin gelişimine katkıda bulunmaları hedeflenmektedir.

YİBO'ların kuruluşu, kurulduğu dönemdeki şartlar itibariyle birçok fayda ve hizmet sağlamıştır. Ancak günümüzde YİBO'ların gerek kendilerini yenileyememesi gerekse personel eksikliği ile maddi kaynak ve fiziksel sıkıntıları nedeniyle, çocukların eğitim ve gelişmelerine, hedeflenen ve arzu edilen katkıyı sağladığı hususunda şüpheler oluşmaktadır. YİBO'ların kendilerinden beklenen verimi sağlayabilmelerine yönelik olarak, orta ve uzun vadede yeniden yapılanması/yapılandırılması için gerekli çalışmalar Milli Eğitim Bakanlığınca yapılmalıdır.

YİBO'ların, kısa vadede gerek yetişmiş insan kaynağı gerekse bütçe kaynakları bakımından eksiklikleri giderilmelidir. Okullarda, sıklıkla aday öğretmenler görevlendirilmektedir. YİBO'lara öğretmen atamaları herhangi bir seçime tabi tutulmamaktadır. Oysa bu kuruluşlarda görev yapan idareci, öğretmen ve personelin çocuklarla iletişimi artırma noktasında daha özel bir eğitime ihtiyacı olduğu bilinmektedir. Bu nedenle, bu okullara öğretmen atamaları seçimle yapılmalı ve YİBO öğretmenliği cazip hale getirilmelidir. Özellikle, atanacak idarecilerin Psikolojik Danışma ve Rehberlik ile idarecilik

---

⁷ Komisyonumuzun bu değerlendirmeleri; Mersin, Mardin ve Diyarbakır illerinde bulunan YİBO'larda yapılan incelemelere dayanmaktadır.

Çocuk Yuvaları, Yetiştirme Yurtları, Çocuk Ve Gençlik Merkezleri İle Yatılı İlköğretim Bölge Okulları Alt Komisyonu Genel İnceleme Raporu

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

alanlarında eğitim görmüş olanlar arasından seçilmesi, öğretmenlerin ise çocuk psikolojisi alanında yeterli eğitimlerden geçirilmesi sağlanmalıdır.

Komisyonumuzun incelemede bulunduğu illerde göze çarpan en büyük sorun YİBO'ların mevcut kapasitelerinin altında hizmet veriyor olmalarıdır. Bu kapsamda, okulların özellikle yatılı öğrencilere yatakhane olarak hizmet veren bölümleri kapasitelerinin oldukça altında kullanılmaktadır. Atıl mekânların varlığı, öğrenci sayısının azlığının pozitif ayrımcılık kapsamında değerlendirilmesine imkân vermemektedir. Özellikle, bazı devlet okullarında eğitim ve öğretimin aşırı kalabalık sınıflarda yapılmaya çalışılması yanında bu durum en basit bir yorumla ortada bir adaletsizlik olduğunu düşündürmektedir.

Bu soruna İl Milli Eğitim Müdürlükleri bünyesinde yapılacak çalışmalarla çözüm aranmalı, şehir merkezinde kalmış ve bu nedenle kendisine atfedilen misyonu yerine getiremeyen YİBO'ların daha küçük mekânlara taşınması veya birleştirilmesi; yerlerine kız çocuklarının okullaşmasını da artıracak veya diğer okullardaki kalabalığı azaltacak farklı tipteki eğitim kurumlarının açılması seçeneği düşünülmelidir.

Ek olarak, çocukların çeşitli sosyal risklerden korunması ve okula yönlendirilmeleri amacıyla il genelinde mülki idare amirlerinin başkanlığında, belediye başkanları, SHÇEK il müdürü, il emniyet müdürü, il milli eğitim müdürü ile mahalle ve köy muhtarlarının katılımıyla koordinasyon toplantıları yapılmalı ve konuyla ilgili plan ve programlar belirlenmelidir. Özellikle okula gitmeyen ya da ailesi tarafından çalıştırılan çocukların tespitinin yapılması ve bu çocukların okula yönlendirilmesi ve mevcut imkanların sağlıklı kullanılması amacıyla gerekli çalışmalar yapılmalıdır.

Atıl kapasite yanında, çocukların şikayetleri arasında temel yaşam gereksinimlerinin de yer alması (sıcak bir yerde barınma ve yeterli miktarda yiyeceğin sunulması gibi) YİBO bütçesinin doğru kullanılmadığını göstermektedir. Dolayısıyla bu kuruluşların iyi yönetilmesi ve denetlenmesi hususlarında birtakım zaaf lar olduğu söylenebilir.

Bununla birlikte, Komisyonumuzun, öğrenciler için karşılanan günlük üç öğün yemek iaaşe bedelinin (4 lira 20 kuruş) oldukça düşük olduğunu tespitini ve söz konusu bedelin arttırılmasının yerinde olacağı önerisini takiben, açık büfe kahvaltı sisteminin getirilmesi ile ara öğün uygulamasına geçilmiş olması memnuniyetle karşılanmıştır.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

YİBO'lar mevcut yapısı ve kapasiteleri bakımından, milli eğitim içinde hizmet veren kuruluşlardan en fazla ilgi ve denetime gereksinim duyan eğitim kurumlarıdır. Bu nedenle bu okulların denetimine daha fazla ağırlık verilmeli, ilköğretim müfettişlerinin gerçekleştirdiği mevcut denetim mekanizmasıyla yetinilmemeli ve başta ilin en üst yöneticisi durumunda olan il valisi ve diğer tüm kamu kurum ve kuruluşlarının yöneticileri buradaki çocukların hamileri olmalıdır.

Komisyonumuza iletilen ve bizzat gözlemlenen birtakım şikayetlerin ilköğretim müfettişlerinin de raporlarında yer aldığı öğrenilmiştir. Bu durum, söz konusu raporların amacına ulaşması konusunda gerek okul yöneticileri, gerekse milli eğitim yöneticileri tarafından dikkate alınmadığına işaretir. Denetim raporlarında belirtilen eksiklikler başta okul idarecileri olmak üzere sıralı amirlerce takip edilmeli ve eksiklikler giderilmelidir.

Öte yandan, YİBO'ların, çocukların gerek boş zamanlarını değerlendirebilecekleri gerekse gençlik enerjilerini harcayabilecekleri sportif ve sanatsal faaliyetler için gerekli altyapıya sahip olmadığı görülmektedir. Çoğu okulda ülkemizde spor denilince ilk akla gelen futbol oynama alanı bile yok denecek durumdadır. YİBO'lar sadece okul binası olarak düşünülmemeli, sportif ve sanatsal ihtiyaçlara da cevap verebilecek bir eğitim kompleksi olacak şekilde inşa edilmelidir.

Sonuç olarak YİBO'ların buldukları yerlerde gözden uzak kendi kaderleriyle baş başa bırakılmışlık içinde olduğu söylenebilir. Başta Milli Eğitim Bakanlığının taşra ve merkez teşkilatı olmak üzere il ve ilçe yönetiminin başı ve mercii olan Vali ve Kaymakamlar bu okulları yakın takibe almak suretiyle denetimlerine ağırlık vermelidir.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

Mustafa ATAŞ
İstanbul Milletvekili
Alt Komisyon Başkanı

A. Gökhan SARIÇAM
Kırklareli Milletvekili

Mithat EKİCİ
Denizli Milletvekili

Ali Rıza ERTEMÜR
Denizli Milletvekili

Şenol BAL
İzmir Milletvekili

A. Jale AĞIRBAŞ
İstanbul Milletvekili

Çocuk Yuvaları, Yetiştirme Yurtları, Çocuk Ve Gençlik Merkezleri İle Yatılı İlköğretim Bölge Okulları Alt Komisyonu Genel İnceleme Raporu

Komisyon raporlarına, <http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/index.htm> adresinden ulaşabilirsiniz.

Adres: TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu 06543 Bakanlıklar-ANKARA

Tel: 0 312 420 5406 – 420 5399   **Faks:** 0 312 420 5394

E-posta: insanhaklari@tbmm.gov.tr